

Volume:3 Issue: 1 April 2021

IJLER

International Journal of Language and Education Research

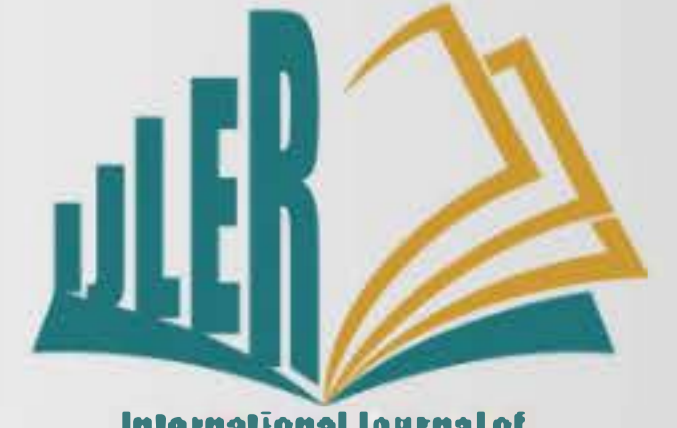
www.ijler.net

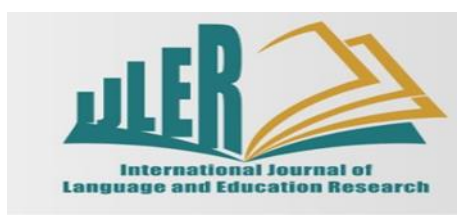
Editor:

Prof. Dr. Ali Yakıcı

Babir Journals

International Journal of
Language and Education Research

International Journal of Language and Education Research

E-ISSN: 2717-6886

Volume 3/1 April 2021

Dear IJLER Readers,

In this issue of our journal, there are 2 articles from different fields. Research area concerning language has become richer thanks to the studies regarding traditional philology, linguistics and research studies on teaching languages in 21th century and it has becoming even richer through the latest theoretical and applied studies. As International Journal of Language Academy, we presented subject areas in language in this broad perspective in the 5th issue.

I would like to thank my colleagues who have contributed to the journal with their articles.

Prof. Dr. Ali YAKICI
Editor

International Journal of Language and Education Research

Volume 3/Issue 1, April 2021

Total Number of Issues 5

İstanbul / Turkey

www.ijler.net

International Journal of Language and Education Research

E-ISSN: 2717-6886

International Journal of Language and Education Research is an open access-international peer-reviewed journal that is published three times a year. The published articles partially or completely in any way cannot be printed, reproduced without the written permission of the publisher. Editorial Board is absolutely free whether to publish or not publish all the articles send to journal. Submitted papers will not be returned to the authors. International Journal of Language and Education Research is an international peer-reviewed and indexed journal.

Indexed by

Directory of Research Journal Indexing, ACAR Index, Cosmos, MLA

Plagiarism Program in which Articles are Scanned

IJLER

International Journal of Language and Education Research

Volume 3/Issue 1, April 2021

Total Number of Issues 5

Istanbul / Türkiye

www.ijler.net

International Journal of Language and Education Research

E-ISSN: 2717-6886

Editor		
Prof. Dr. Ali YAKICI	Gazi University	Türkiye
Co-Editors		
Dr. Salwa Jarjees SALMAN	Kirkuk University	Iraq
Advisory Board		
Prof. Dr. Hasan KAVRUK	İnönü University	Türkiye
Prof. Dr. Khalil Mohammed Huseen ODEH	An-Najah National University	Palestine
Prof. Dr. Allawı Sadır Jazea ALDARRAJI	Baghdad University	Iraq
Prof. Dr. Fatima Suleiman ALELAİMAT	Jordan University	Jordan
Dr. Mesut GÜN	Mersin University	Türkiye
Dr. İbrahim Seçkin AYDIN	Dokuz Eylül University	Türkiye

Editorial Review Board (Board of Referees)		
Prof. Dr. Abdulhssein Taher MUHAMMED	Rubaye University of Summer	Iraq
Prof. Dr. Ali YAKICI	Gazi University	Türkiye
Dr. Amani Harith Malik ALGHANIMI	Al_Qadisiyah University	Iraq
Prof. Dr. Azza Adnan Ahmad IZZAT	Zakho University	Iraq
Prof. Dr. Bahir SELÇUK	Fırat University	Türkiye
Prof. Dr. Faeza ALHUDEEB	Baghdad University	Iraq
Prof. Dr. Faruk TOPRAK	Ankara University	Türkiye
Prof. Dr. Fatima Suleiman ALELAİMAT	Jordan University	Jordan
Prof. Dr. Funda TOPRAK	Ankara Yıldırım Beyazıt University	Türkiye
Prof. Dr. Halit KARATAY	Bolu Abant İzzet Baysal University	Türkiye
Prof. Dr. Khalil Mohammed Huseen ODEH	An-Najah National University	Palestine
Prof. Dr. Luma Ibrahim SHAKİR	Diyala University	Iraq
Prof. Dr. Omar Abdallah Ahmad ALFAJJAWİ	The Hashemite University	Jordan

IJLER

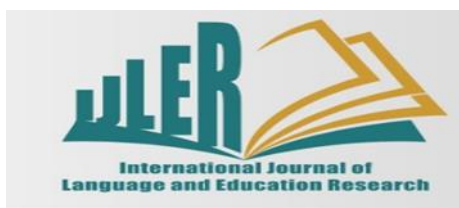
International Journal of Language and Education Research

Volume 3/Issue 1, April 2021

Total Number of Issues 5

İstanbul / Türkiye

www.ijler.net

International Journal of Language and Education Research

E-ISSN: 2717-6886

Prof. Dr. Reem Farhan Odeh. MAAITA	Al-Balqa Applied University	Jordan
Dr. Abderrazak KORICHI	Adrar University	Algeria
Dr. Abdoulaye Aboubakari NOUROU	Kandi University	Benin
Dr. Abdullahi Yunusa HUSAİNİ	Jigawa State Nigeria	Nigeria
Dr. Adnan Faihan Mahmood khuder ALDOURİ	Tikrit Yniversity	Iraq
Dr. Ahmet AKKAYA	Adiyaman University	Türkiye
Dr. Amal Mohammed ALABDULLAH	College of education for women	Iraq
Dr. Amani Mukhtar Awad alla MOHAMED	ALZaiem ALAzhari University	Sudan
Dr. Bekir KAYABAŞI	Adiyaman University	Türkiye
Dr. Bilal DAOUD	Passion University	Morocco
Dr. Bushra Neamah RASHİD	Baghdad University	Iraq
Dr. Bushra Saadoon Mohammed ALNOORİ	Baghdad University	Iraq
Dr. Dailam Kadhkim SUHAEL	Baghdad University	Iraq
Dr. Djamila GHRİEB	Badji Mokhtar University	Algeria
Dr. Esmā DUMANLI KADIZADE	Mersin University	Türkiye
Dr. Faeza Rldha SHAHEEN	Tikrit University	Iraq
Dr. Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL	Dumlupınar University	Türkiye
Dr. Garza Richard SHAHEED	Tile It University	Iraq
Dr. Hayder Sahib SHAKIR	Samarra University	Iraq
Dr. Huda Abed Ali HATTAB	Baghdad University	Iraq
Dr. Ibrahim ALSHBLI	Mardin Artuklu Univesity	Türkiye
Dr. Ibrahim BEN MADANE	Mohammed V University	Morocco
Dr. Jamil. H. A. AYYASH	Arab American University	Palestine
Dr. kamel ALLOUCHE	Kasdi Marbah Ouargla University	Algeria
Dr. Khalid Ahmed Hassan AHMED	Omdurman Islamic University	Sudan
Dr. Khaoula EZ-ZALZOULI	Mohammed V University	Morocco
Dr. M. Maher JESRY	Ondokuz Mayıs University	Türkiye
Dr. Mais Khalil Mohammad ODEH	Al Istiqlal University	Palestine
Dr. May Salih Nasr ALI	Hafr Al Batin University	Saudi Arabia

IJLER

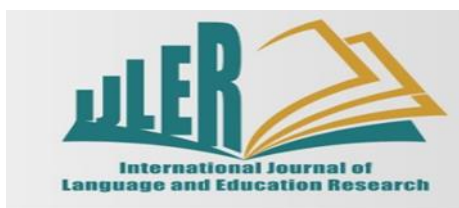
International Journal of Language and Education Research

Volume 3/Issue 1, April 2021

Total Number of Issues 5

Istanbul / Türkiye

www.ijler.net

International Journal of Language and Education Research

E-ISSN: 2717-6886

Dr. Maysoon kamal JALAL	Baghdad University	Iraq
Dr. Mellakh ABDELJALIL	Ghardaia University	Algeria
Dr. Mohamad Türkiye	Ankara University	Türkiye
Dr. Mounir ELHAMZA	Larbi Tebssi University	Algeria
Dr. Mrımı YOUSSEF	Mohammed V University	Morocco
Dr. Nada SAİDİ	Algiers 3 University	Algeria
Dr. Nahidh Faleh Sulaiman ALABBASI	Diyala University	Iraq
Dr. Nirmeen M.j.Al Borno	Pillar Center	Türkiye
Dr. Omer Gökhan Ulum	Mersin University	Türkiye
Dr. Rihan ismsil ahmad ALMASAEID	Zarqa University	Jordan
Dr. Sadeer Husam Kareem AL_QAYSI	Missan Education Directorate	Iraq
Dr. Saim Laida TAIDER	Algiers University	Algeria
Dr. Saleh KABİR	Nigeria Arabic Language Ngala	Nigeria
Dr. Saleh Flayeh Za'al ALMATHHAN	Islamic University of minnesota Americas	Jordan
Dr. Salwa Jarjees SALMAN	Karkuk University	Iraq
Dr. Samia NAZISH	International Islamic University	Pakistan
Dr. Sanaa Hssni Obaied AL-MARAYAT	Jordan University	Jordan
Dr. Siham Hasan KHUDHUR	Al Mustansiriya University of Dentistry	Iraq
Dr. Souad EL ALLAM	Mohammed V University	Morocco
Dr. Sundus Azeez Faris AL-FARIS	Alkunoze University	Iraq
Dr. Yassine SAADANE	Mohammed V University	Morocco
Dr. Yousif Khorsheed SAEED	Al_Qalam University College	Iraq
Dr. Yusuf AVCI	Canakkale Onsekiz Mart University	Türkiye
Dr. Zakia MEHENNA	Abderrahmane Mira University	Algeria
Dr. Zohra THABET	Raccada Kairouan University	Tunisia

IJLER

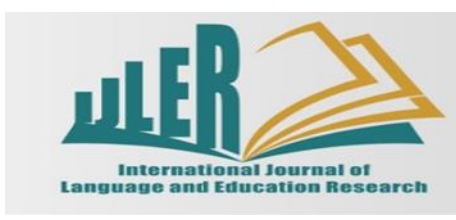
International Journal of Language and Education Research

Volume 3/Issue 1, April 2021

Total Number of Issues 5

Istanbul / Türkiye

www.ijler.net

International Journal of Language and Education Research

E-ISSN: 2717-6886

Volume 3/1 April 2021

CONTENTS

Notes on Education in Atatürk's Notebooks

Hulusi Geçgel

1 – 16

Season Celebrations in Gaziantep

Hatice Çetinkaya

17 - 35

International Journal of Language and Education Research

Volume 3/Issue 1, April 2021

Total Number of Issues 5

Ankara / Turkey

www.ijler.net

NOTES ON EDUCATION IN ATATÜRK'S NOTEBOOKS

Hulusi GEÇGEL¹

Abstract

There are 21 notebooks written by Atatürk's handwriting. When these notebooks are examined, it can be seen that Mustafa Kemal's daily works, travel observations, his feelings and thoughts about the events, his plans for the future, etc. It is understood that he made a habit of recording in small notebooks. The aim of this study; In the light of "Atatürk's Notebooks", it is to determine his thoughts and preparations in the field of education since the pre-Republican period. In the research, the document review method, one of the qualitative research methods, was used. The data were analyzed by content analysis method. As a result of the research, it has been determined that Mustafa Kemal Pasha also made intensive studies on education during the most difficult days of the national struggle.

Keywords: Atatürk, education, teacher, development.

¹ Corresponding Author: Assoc. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education. hgecgel@comu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9277-6417>.

ATATÜRK'ÜN DEFTERLERİNDE EĞİTİM ÜZERİNE NOTLAR

Hulusi GEÇGEL²

Özet

Atatürk'ün el yazısıyla kaleme aldığı 21 adet not defteri bulunmaktadır. Bu defterler incelendiğinde Mustafa Kemal'in günlük işlerini, gezi gözlemlerini, olaylar karşısındaki duygu ve düşüncelerini, geleceğe dair tasarılarını vb. küçük not defterlerine kaydetmeyi alışkanlık haline getirdiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın amacı; "Atatürk'ün Not Defterleri" ışığında, onun Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren eğitim alanındaki düşüncelerini ve hazırlıklarını tespit etmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda Mustafa Kemal Paşa'nın millî mücadelenin en zorlu günlerinde maarif konusunda da yoğun çalışmalar yaptığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, eğitim, öğretmen, kalkınma.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, dönemin en çağdaş eğitim kurumlarından olan askeri okullarda öğrenim görmüş, daha öğrencilik yıllarından itibaren ülke sorunlarını kendine dert edinmiştir. 15 Aralık 1915'te Veliâht Vahdettin'le Almanya gezisi sırasında tuttuğu not defterine, "Benim elime büyük salâhiyet ve kudret geçerse, ben sosyal hayatımızda arzu edilen inkılâbı bir anda yapacağım. Ben bazıları gibi, efkâr-ı ulemânın yavaş yavaş benim tasarladığım işler derecesinde, tasavvur ve tefekkür etmeye alıştırmak suretiyle bu işin yapılabileceğini kabul etmiyorum... Ama bu meselede tetkike değer bazı noktalar var. Bunları iyece kararlaştırmadan işe başlamak hata olur." cümlelerini yazmıştır (Demirkan, 1972: 16). Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, Mustafa Kemal, Osmanlı döneminde sosyal hayatta gerçekleştirilmek istenen İslahat

² Sorumlu Yazar: Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. hgecgel@comu.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9277-6417>.

ve Tanzimat hamlelerinin başarısızlığını görmüş ve eline bir yetki geçtiğinde “iyice kararlaştırdıktan sonra” inkılapçı bir tutumla sorunları temelinden çözmeyi planlamıştır.

Atatürk'ün eğitim konusunda yaptığı reform da diğer konulardaki reformlar da ani verilmiş kararların ürünleri değildir. Çok genç bir lider olmasına karşın her konunun gerilere doğru derinlikleri vardır. Sonradan da görüldü ki o bir hayalperest değil, çok güçlü bir plancıdır. Gerçekleştirdiği bütün reformlarını ve tüm “Atatürk İnkılabı”nı çok önceden düşünmüş, hesaplamış, planlamış, işlemiş ve en elverişli gördüğü zamanda da uygulamış ve kesinlikle yürütmüştür. Atatürk gençlik yıllarından beri geleceğe ait düşünce ve tasarılarının hepsini birleştirir ve Samsun'da bunu belirgin bir strateji haline getirir (Göksel, 1985). Kurtuluş Savaşı'nın gelişimine bakmak, bu savaş sırasında bile eğitim sorunun elden bırakılmadığını kavramak için yeterlidir. Atatürk'ün bu savaştan beklediği hedef, bağımsız ve ulusal çağdaş yeni bir Türk devleti kurmaktır. Ulusal bir devletin örgütleri de ulusal olmalıydı. Bu noktadan hareket eden Atatürk, eğitimin uluslaşmasını birinci hedef olarak tayin etmişti. Zaten eğitimin önemini kavrayıp yakından ilgilenmeye daha Harp akademisindeyken başlamış, akademi bitirdikten sonra atandığı Suriye'de kurduğu Vatan Cemiyeti'nin eğitim bölümü başkanlığı görevini üzerine almıştı (Özkan, 2006).

Atatürk, Millî Mücadele'nin yürütüldüğü en sancılı günlerde bile zafere olan inancını hiç kaybetmemiş, "cehaletle savaş, düşmanla savaştan daha az önemli değildir" parolasıyla eğitim alanındaki çalışmalara ayrı bir önem vermiştir. Yunan saldırılarının Kütahya-Eskişehir bölgesinde yoğunlaştığı ve ordumuzun Sakarya'nın doğusuna çekilmek zorunda kalacağı en buhranlı günlerde, daha önceden duyurusu yapılan Maarif Kongresi toplantısını ertelememiş ve Mustafa Kemal'in açış konuşmasını yaptığı bu toplantı 15-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1922'de TBMM'de yaptığı konuşmasında hükümetin en feyizli ve en önemli görevinin eğitim olduğunu, eğitimde başarılı olmak için uygulayacağımız programın milletimizin bugünkü durumunun sosyal ihtiyaçlarıyla, çevre şartlarıyla ve çağın gerekleriyle uyumlu olması gerektiğini, yöneticilerin eğitim konusunda yüzyıllardır

Doğu'yu ve Batı'yı taklit ettiğini ama sonuçta milletin cehaletten kurtulamadığını belirtir. Bu sakıncalardan kurtulmak üzere önce mevcut cehaleti kaldırmaya zorunlu olduğumuzu; ülkemizde esas unsurun köylü olduğunu, evvela onları okutmamız gerektiğini; ortaöğretimin amacının ülkenin muhtaç olduğu hizmet ve sanat elemanlarını yetiştirmek ve yükseköğretime hazırlamak olduğunu: ortaöğretimde eğitimin uygulamalı olması gerektiğini; kadınlarımızın da bütün kademelerde eşit koşullarda eğitim görmeleri gerektiğini ifade eder (Göksel, 1985).

Mustafa Kemal Paşa, Bursa'nın kurtuluşundan hemen sonra milletvekillerinin daveti üzerine 17 Ekim 1922 günü Bursa'ya gitmiş, İstanbul'daki İlkokul Öğretmenleri Birliği de onu yakından görebilmek amacıyla Bursa'ya bir gezi düzenlemiştir. Mustafa Kemal, 27 Ekim 1922 tarihinde İstanbul'dan Bursa'ya gelen öğretmenlere yaptığı konuşmasında önemli mesajlar verir: *“Ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularınızın zaferi için, yalnız ortam hazırladı. Gerçek zaferi siz kazanacaksınız, yaşatacaksınız ve kesinlikle başarıya ulaşacaksınız. Ben ve sarsılmaz inançla bütün arkadaşlarım, sizi izleyeceğiz ve sizin karşılaşacağınız engelleri kıracağız.”* (MEB, 1985)

TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa, eğitim tarihimize geçecek bu tarihî konuşmasında; yurdu ve ulusu kurtarmak isteyenler için yurtseverlik, iyi niyet ve özveri gibi niteliklerin çok gerekli olduğunu; ancak bir toplumdaki hastalığı görmek, onu iyileştirmek, toplumu çağımızın isteklerine uygun olarak yükseltmek için bu niteliklerin yetmeyeceğini; bu niteliklerin yanında bilim ve tekniğin de gerekli olduğunu belirtir: *“Bilim ve teknikle ilgili çalışmaların başladığı ve geliştirildiği yer ise, okuldur. Bunu için okul gereklidir. Okul adını, hep birlikte, büyük saygı ile analım. Okul, genç beyinlere, insanlığa saygıyı, ulus ve yurt sevgisini, bağımsızlık onurunu öğretir. Bağımsızlık tehlikeye düşünce, onu kurtarmak için tutulması uygun olan en doğru yolu belletir. Yurt ve ulusu kurtarmaya çalışanların ayrıca, işlerinde birer namuslu uzman ve birer çalışkan bilgin olmaları gereklidir. Bunu sağlayan okuldur. Ancak bu yolla, girişilecek her türlü işin usa uygun sonuçlara ulaştırılması gerçekleşmiş olur.”*

Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet'in kuruluşundan birkaç ay önce, 24 Mart 1923 tarihinde bu kez Kütahya Lisesinde öğretmenlerle buluşmuş ve memleketimizi, toplumumuzu gerçek hedefe, gerçek mutluluğa ulaştırmak

için iki orduya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir: “Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri memleketin geleceğini yoğuran irfan ordusudur. Bu iki ordunun her ikisi de kıymetlidir, yücedir. Fakat bu iki ordudan hangisi daha değerlidir, hangisi bir diğerinden üstündür? Şüphesiz böyle bir tercih yapılamaz. Bu iki ordunun ikisi de hayatidir. Yalnız siz irfan ordusu mensupları, sizlere mensup olduğunuz ordunun değer ve yüceliğini anlatmak için şunu söyleyeyim ki sizler ölen ve öldüren birinci orduya, niçin öldüğünü öğreten bir orduya mensupsunuz.” Mustafa Kemal, öğretmenlere hitap ettiği konuşmasında; iki ordudan birincisine yani vatani çığnemeye gelen düşman karşısında kan akıtan birinci orduya -bütün dünyanın bildiği ve şahit olduğu üzere- pek mükemmelen sahip olduğumuzu, vatanın dört sene önce düştüğü büyük felaketten sonra, yoktan var olan bu ordunun vatani yok etmeye gelen bu düşmanı kutsal vatan toprağında boğup mahvettiğini belirtir ve sıranın irfan ordusunda olduğunu vurgular: “Bu orduya sahip olmakla, işimiz bitmiş, gayemiz bu ordunun zaferiyle son bulmuş değildir. Bir millet, irfan ordusuna sahip olmadıkça savaş meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferin köklü sonuçlar vermesi ancak irfan ordusuyla mümkündür. Bu ikinci ordu olmadan birinci ordunun elde ettiği kazanımlar sönük kalır. Milletimizi geçek mutluluğa, kurtuluşa ulaştırmak istiyorsak, bizi ölümden kurtaran ve hayata götüren bugünkü idare şeklimizin sonsuzluğunu istiyorsak, bir an önce büyük, kusursuz, nurlu bir irfan ordusuna sahip olmak zorunluluğunda bulunduğumuzu inkâr edemeyiz.” (<https://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/kutahyada-ogretmenlerle-konusma>)

Mustafa Kemal Paşa, 25 Ağustos 1924 tarihinde, Ankara’da toplanan Muallimler Birliği Kongresi üyelerine Millî Eğitim Bakanı Vasıf Çınar tarafından Şehir Lokantasında verilen çay toplantısını bu kez Cumhurbaşkanı sıfatıyla onurlandırmıştır. Öğretmenlere hitaben yaptığı konuşmasında, erkek ve kız çocukları ayrımı olmaksızın her kademe ve türdeki eğitim ve öğretimin uygulamalı olması gerektiğini; çocukların her öğrenim derecesinde ekonomik hayatta istekli, eser sahibi ve başarılı olacak şekilde donanımlı yetiştirilmeleri gerektiğini belirtir. Millî ahlâkımızın uygar ilkelerle ve hür düşüncelerle arttırılmasının çok önemli olduğunu vurgular ve göz korkutma ilkesine dayanan ahlâkın bir erdem olmadığı gibi güvene de uygun olmadığını, genel öğretim ve eğitim programlarımızın bu temelleri içine aldığını belirtir. Öğretmenlerden

özellikle rica ettiği konu şudur (Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2021): Görüşlerin, programların kesin ve açık olması çok önemlidir ancak verim ve eser alınabilmesi; onların becerikli, anlayışlı ve özverili öğretmenler tarafından okullarda çok büyük dikkat ve gayretle uygulamasına bağlıdır. Öğretmenlerin başarısı, Cumhuriyet'in başarısı olacaktır: *“Öğretmenler! Yeni nesil, sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin yeteneğiniz ve özveriniz derecesiyle uygun olacaktır. Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenlen kuvvetli ve yüksek karakterli koruyucular ister. Yeni nesli, bu kalite ve yetenekte yetiştirmek sizin elinizdedir. Sizlerin, seçkin görevinizin yerine getirilmesine büyük özveriyle varlığınızı vereceğinize hiç şüphe etmem.”* Yeni Türkiye'nin birkaç yıla sığdırdığı askerî, siyasî, idarî devrimlerin öğretmenlerin sosyal ve fikrî inkılâptaki başarılarıyla destekleneceğini belirten Atatürk, öğretmenlere şu tarihî uyarıda bulunur: *“Hiçbir zaman hatırlarınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister.”* (<https://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/muallimler-birligi-kongresi-uyelerine>)

Mustafa Kemal, 14 Ekim 1925 tarihinde İzmir Erkek Öğretmen Okulunu ziyaret etmiş ve okulun öğretmenlerine ve öğrencilerine önemli mesajlar vermiştir: *“Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmeden, eğiticiden mahrum bir millet henüz millet namını almak yeteneğini elde edememiştir. Ona basit bir kütle denir, millet denmez.”*

Atatürk'ün el yazısıyla kaleme aldığı 21 adet not defteri Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi'nde korunmaktadır. Bu defterler incelendiğinde Mustafa Kemal'in günlük işlerini, gezi gözlemlerini, olaylar karşısındaki duygu ve düşüncelerini, geleceğe dair tasarılarını vb. küçük not defterlerine kaydetmeyi alışkanlık haline getirdiği anlaşılmaktadır. Onun bir lider olarak yoğun iş yükü altında akıl defterine notlar aldığı; kayıtsız, hesapsız ve notsuz hareket etmediği; titiz ve planlı bir çalışma yöntemine sahip olduğu görülmektedir. Bu defterlerde onun eğitim alanına ilişkin çeşitli vesilelerle yazdığı notları da bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı; “Atatürk'ün Not Defterleri” ışığında, onun Cumhuriyet öncesi dönemden itibaren eğitim alanındaki düşüncelerini ve hazırlıklarını tespit etmektir.

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın deseni, araştırmada incelenen eser, verilerin analizi, geçerlik ve güvenilirlik ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylara ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırılmalarda etkili bir biçimde kullanılması gereken bilgi kaynaklarıdır. Bu tarz çalışmalarda araştırmacı, gerekli olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya ihtiyaç duymadan temin edebilir. Bu açıdan doküman inceleme deseni, araştırmacıya zaman ve maliyet açısından tasarruf sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).” Bu araştırmada Ali Mithat İnan tarafından hazırlanan “Atatürk’ün Not defterleri” adlı eser, Mustafa Kemal’in eğitim alanındaki görüşlerini ve planladığı reformları belirlemek amacıyla çözümlenmiştir.

Araştırmada İncelenen Eser

Araştırmada, Ali Mithat İnan tarafından hazırlanan ve genişletilmiş 2. baskısı yapılan “Atatürk’ün Not Defterleri” adlı eser incelenmiştir. Kitap, Gündoğan Yayınları tarafından 1998 yılında basılmıştır. “Atatürk’ün Not Defterleri”, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi’nde, Atatürk’e ait olduğu için özel olarak koruma altına alınan değerli belge ve dokümanlar arasında yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde toplanan verilerin detaylı bir şekilde çözümlenmesi gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmada, Atatürk’e ait yirmi dört defter göz önünde bulundurularak kodlamalar yapılmıştır. Benzer içeriklerin kendi içerisinde gruplandırılması suretiyle defterler belirli temalara ayrılmıştır. Belirlenen temaların kapsam geçerliliğini sağlayabilmek amacıyla alan uzmanından görüş alınmıştır.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliğin sağlanması için verilerin inandırıcı olması büyük önem arz etmekte ve bu nedenle elde edilen verilerin açık, anlaşılır ve tutarlı bir biçimde sunulması gerektiği tavsiye edilmektedir (Cansız Aktaş, 2014). Bu araştırmada da geçerlik ve güvenirliliği sağlamak amacıyla ilgili kısımlardan doğrudan alıntılar yapılmış, araştırmada elde edilen veriler iki alan uzmanı tarafından analiz edilerek araştırmacı çeşitlemesi yapılmıştır.

BULGULAR

Mustafa Kemal'in 15 Temmuz 1921 tarihinde düzenlenen I. Maarif Kongresi'nde yaptığı açış konuşmasının müsveddesi "16 Numaralı Defter"de yer almaktadır. Defter, küçük ve 7,5x12 cm boyutunda tek formalık, kareli 30 yapraklı olup sarı kapağının üzerinde "Mois Destination" (Aylık Hedefler) yazı başlığı bulunmaktadır. "Arka kapağının üzerinde yeni yazı ve mürekkeple "Mart" yazılmıştır. İç sayfadaki klişeli ve yeni yazılı sayfadan defterin 1921 yılına ilişkin olduğu görülmekle beraber, içindeki konuların 1921 yılını ilgilendirişi yönüyle de defter 1921 yılının herhangi bir ayında ve özellikle de Temmuz 1921'de tutulmuş olduğu izlenimini vermektedir (İnan, 1998: 54)."

Mustafa Kemal Paşa'nın I. Maarif Kongresi'nde yaptığı açış konuşması metninin müsveddesi defterde yedi sayfa yer tutmaktadır. Müsvedde metnin konuşmada yapılan metnin esasını oluşturduğu, daha sonra notlarda cümle ve paragraf düzenlemeleri yapılarak metne son biçiminin verildiği anlaşılmaktadır.

Açış konuşmasının müsvedde notlarından bir parça:

"Ankara: Harbi Umumi'nin memleketimize tercih ettiği mağlubiyeti vesile ittihaz ederek, milletimizi imha etmek isteyenlere karşı vukua gelen galeyân-ı milliyeye muazzam bir sahne oldu. "Harb-i Umumi memleketimize bir mağlubiyet tevcih etti.

Düşmanlarımız bunu vesile ittihaz ederek milletimizi imha etmek istediler. Buna karşı vukua gelen galeyân-ı milliye (Ankara) muazzam bir sahne oldu. Bizi

yaşatmak istemeyenlere karşı yaşamak hakkımızı müdafaa etmek üzere toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da in'ikat eyledi.

Bugün o Ankara, Milli Türkiye'nin "Milli Maarifini" bünye-i devlette vücuda getirdiği yaraları tedavi için masruf olacak himmetlerin en büyüğü hiç şüphesiz irfân yolunda ibzâl etmeniz lâzımdır. (İnan, 1998: 170)

Yukarıdaki müsvedde notlarında yer alan parçanın konuşma metnindeki son biçimi:

"Muhterem Hanımlar, Efendiler,

Harb-i umûmî memleketimize bir mağlûbiyet tevcih etti. Düşmanlarımız bunu vesile kılarak, milletimizi tamamen imhâ etmek istediler. Buna karşı vukûa gelen galeyân-ı milliyeye, Ankara, muazzam bir sahne oldu. Bizi yaşatmamak isteyenlere karşı yaşamak hakkımızı müdafaa etmek üzere toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, burada, Ankara'da toplandı. Bugün, Ankara, millî Türkiye'nin "millî maarifini" kuracak olan Türkiye Muallime ve Muallimler Kongresi'nin toplantısına sahne olmakla da iftihar etmektedir.

Asırların yüklü olduğu derin bir ihmal-i idarinin bünye-i devlette vücuda getirdiği yaraları tedavi için harcanacak himmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda hazırlamamız lâzımdır." (https://tedmem.org/genel/1-maarif-kongresinin-acis-konusmasi)

"15 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nin eğitim tarihimiz içinde önemli bir yeri vardır. Bu kongre okul ve öğrenci mevcudunu tespit etmek, bu konuda yapılması gereken çalışmaları belirlemek ve eğitime millî bir yön vermek amacıyla toplanmıştır. Eğitim tarihimizde bir dönemin başlangıcı olarak görülmesi gereken bu kongrede Atatürk; eğitim, bilim ve kültür alanındaki düşüncelerini, yapılacak inkılâpların esaslarını, öğretmenler için neler düşündüğünü ve onlardan neler beklediğini anlatan tarihî bir konuşma yapmıştır." (Kaplukan, 2014).

18 numaralı defter, 9x7 cm. boyunda ve az yapraklı olmakla birlikte yoğun bir içeriğe sahiptir. Mustafa Kemal, defterin 24. sayfasına yazdığı "Biz artık kimsenin namını taşıyamayız. Kimsenin namı altında hüviyetimizi ırkımızı unutamayız. Millî geleneklerimizi çiğnetemeyiz. Biz yalnız namımızla anılır ve ancak bu suretle tanınırız." notuyla, ulusal ruh ve kimliğimizi dile getirmektedir.

"Vatanının atisini (geleceğini), milletin haysiyet ve namusunu muhafaza etmek umde-i esasiye (temel ilke) olmalıdır", "Milleti kurtarmak için hüsnüniyet de kâfi değildir. Milleti kurtarmaya çalışanların aynı zamanda mesleklerinde de birer namuskâr mütehasıs, faal birer âlim olmaları lâzımdır." (s. 17-18) notları, onun kişilik özelliklerini ve eğitim alanındaki önemli tespitlerini yansıtmaktadır.

Meclis Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal, tuttuğu not defterlerinden de anlaşıldığı üzere, millî mücadelenin yürütüldüğü en sıkıntılı yıllarda bir yandan da kurtuluştan sonraki Türkiye'nin kalkınma planlarını tasarlamaktadır. Bu süreçte başat görevin "irfan ordusu"na geçeceğini düşünmekte, hatta yeni Türkiye'nin Öğretim Programı'nı daha o günlerde tasarlamaktadır. 18 numaralı defterin 7. sayfasının karşısına, "Maarif Programı" başlığı altında şu metin yazılmıştır: *"En mühim ve faziletli vazifemiz maarif işleridir. Bu işlerde en muvafık program milletimizin, haliyle içtimâî ihtiyacı ile asrın icabâtı ile tamamen mütenasip olanıdır. Bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli evvelâ mevcut cehli izale etmek (gidermek) olmakla beraber, bir taraftan da memleket evlâdını hayat-ı içtimâîyede ve iktisâdiyede fiilen müessir ve müsmir (etkili ve verimli) olabilmesini temin edebilecek amelî (uygulamalı) usuller takibi sâyesinde mümkündür. Erkek ve kız çocuklarımızı aynı tahsil derecelerinden geçirerek heyet-i içtimâîyemize ruh ve kabiliyet-i hayatiye vermek ihtiyaç-ı şedidindeyiz (şiddetle gereksinimindeyiz). Milletimizin dehâsını inkişaf ettirmek ve lâyük olduğu mertebe-i maneviye irtifasını (manevi yüceliğe yükselmesini) te'min eylemek için âlî meslekler erbabını yetiştirmek ve millî harsımızı eylemek lâzımdır. Çocuklarımıza ve gençlerimize görmekte olduğu tahsilin hududu her ne olursa olsun her şeyden evvel: Türkiye'nin istiklâline Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve Hükümeti'ne düşman olan bütün anasırlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir."* Cumhuriyet'in ilanından sonra da laik ve bilimsel eğitimi gerçekleştirmek amacıyla Tevhidi Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924), Maarif Teşkilatı Kanunu (2 Mart 1926), Türk Harflerinin Kabulü (1 Kasım 1928) gibi yasalar çıkarılmış; Millet Mektepleri (1928) açılmış; Üniversite Reformu (1933) yapılmış; Cumhuriyet'in yeni değerlerinin halka anlatılması ve benimsetilmesi amacıyla Halkevleri (1932) kurulmuştur.

18 numaralı defterin 20. sayfasında, bir milleti aydınlatmak ve felâketten kurtarmak için devlet adamlarının rolüne, bilim ve fennin gereğine vurgu yapılmaktadır. Ona göre bir milletin felâket içinde kalması ve çökme tehlikesine maruz kalması, mutlaka sosyal ve ahlaki bir hastalığa tutulmasının bir sonucudur. Milletin gerçek kurtuluşunu başarabilmek için, mutlaka milletin sosyal eksiklerini kavramak ve bilimsel biçimde tedavi çarelerine yönelmek gerekmektedir. Tedavi ancak bilimsel bir biçimde olursa şifa verecektir: *“Milletin fikri ve sosyal bütün kuvvetlerinden istifade etmek lâzımdır. Bu kuvvetlerin israf edilmemesi için usul ve program dâhilinde hareket olunmalıdır. Fakat bir milletin mukadderatını (kaderini) idare, âtisini temin, (geleceğini sağlama) bir heyet-i içtimâiyeyi (sosyal toplumu) asrın terakkıyâtına (ilerlemesine) göre tersin (düzenleme) için yalnız bunlar kâfi gelmez. Aynı zamanda, ilim ve maarif lâzımdır. Bir milleti kurtarmak için hüsnüniyet de kâfi değildir.”* Defterin aynı sayfasında yazılan "6- İlim ve maarif lâzımdır. 7- İlim ve maarifin merkez-i faaliyeti mekteptir." notları da yine eğitim üzerinedir.

Mustafa Kemal, 23. sayfada kaleme aldığı notlarda, kendisini sevk eden millete vurulmuş esaret zincirine tahammülünün olmadığını, Türkiye Devleti'nin sarsılmaz temellerinin binlerce yıl önce kurulduğunu; ancak, o temellerin üstündeki binanın değiştirilen tarz ve renklerini atarak sosyal bünyemize ve çağdaş uygarlığa uygun bir biçimde en millî bir renkte yeniden canlandırmak gerektiğini belirtir. Bunu başarmanın yolu olarak da "mektep, iktisat, sanat ve imar" sözcüklerini yazar. Ona göre ülkemiz verimli ve zengin, milletimiz çalışkandır; ancak bilim ve fen sınırlı alandadır. Bu konudaki düşüncesini kanıtlamak üzere böbrek rahatsızlığı nedeniyle gittiği Bursa'daki kaplıcalarla Sofya'dakileri karşılaştırır: *“Bursa kaplıcalarına bakın. Sofya'da böyle membalar var, her birinde cennet havuzları vasfında su membaları hamamlar vardır. Biz niçin yapmayalım.”*

Gazi Mustafa Kemal, 18 numaralı defterin 15. sayfasında ve devamında yazdığı notlarda, düşmanı mağlup eden ordularımızın sevk ve idaresinde bilimsel kuralların rehberimiz olduğunu; milleti yetiştirmek için açılacak okullarda ve üniversitelerde de aynı yöntemin takip edileceğini belirtir. Milletin siyasal-toplumsal yaşamında ve eğitiminde her türlü dış etkilere karşı koyacak bir dayanıklılık oluşturabilmek için bilim ve fennin rehber edinileceğini vurgular. Okul genç zihinlerde insanlığa saygıyı; vatana,

millete ve bağımsızlık onuruna sevgiyi ve bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için izlenmesi gerekli olan yolu öğretir. Okul sayesinde, bilim ve fen sayesinde Türk milleti, Türk sanatı, Türk edebiyatı bütün güzelliği ile kendini gösterecektir. Türk tarihinin ahlaki bir surette öğretimi okulda olacaktır. Bu da bütün zihinlerde Türklüğe içtenliği artıracaktır... Şairlerimiz, yazarlarımız, öğretmenlerimiz, felsefecilerimiz geçen felâket günlerini sürekli olarak millete anlatacak ve yazacaklardır. Maruz kaldığımız çökme sebeplerini açık ve kesin anlatacaklardır.

19 numaralı defter 9x7 cm boyunda ve karton kapaklıdır. Bu not defterinde 1922 yılındaki çeşitli olaylar ilişkin notlar yer almaktadır. Bu notlar arasında eğitim alanına ilişkin olanlar şunlardır:

"11 Mart Cumartesi. Düşmanlarımız yalnız Yunan ordusu değildir. Onun gerisinde çoktur. Balkan Muharebesi'nden sonraki cehalet." (s. 12)

"22 Mart, Çarşamba. Medreseyi, mektepleri dolaştım." (s. 16)

"26 Mart Pazar. Saat 04.00'te Akşehir'den trenle hareket, Rus ateşemiliteriyle istasyonda görüştim. Trende İsmet Paşa ile de memleketin atisi, maarifi, iktisâdi ihyası (kalkınması) hakkında görüştük." "Not: (Heyet-i Vekile şu anlarında) 1. Mütareke meselesi. 2. Maarif, muallimler, kurs 3. Medreseler 4. Nevahi (yasak şeyler) kanununun çıkarılması ve tatbiki. 5. Maaş" (s. 20)

Yukarıdaki notlardan da anlaşıldığı gibi, Mustafa Kemal Paşa 1922 yılının mart ayında (Büyük Taarruza beş ay kala) yoğun mesaisi arasında eğitim-öğretim işlerine de yoğun zaman ayırmaktadır. Ülkemizi işgal etmiş Yunan ordusu kadar cehaleti de düşman olarak görmektedir. Cepheleeri dolaşıp orduları teftiş ederken okulları ve medreseleri de ziyaret etmektedir. Yakın arkadaşı İsmet Paşa'yla memleketin geleceği ve ekonomik kalkınması konuşulurken eğitim ve öğretim konusu da ihmal edilmemektedir. Bakanlar Kurulu toplantısıyla ilgili yazdığı notlar arasında bir numaralı "mütareke" notundan sonra iki numaralı "maarif, muallimler, kurs" ve üç numaralı "medreseler" notu dikkati çekmektedir.

20 numaralı defter bir önceki defterin devamıdır. Bu deftere Konya ve çevresindeki denetlemeler, ziyaretler ve görüşmeler hakkında notlar yazılmıştır.

1 Nisan 1922 Cumartesi tarihli notlarda, askerî kurumlar yanında mülki kurumlara da yer verilmektedir:

Askeri müessesât (askeri kurumlar): 1. İdadi-i askerî (Askeri liseler) 2. İmâlât-ı harbiyye (Savaş gereçlerinin yapımı) 3. Otomobil parkı ve şoför mektebi 4. Nalbant mektebi ve nal mih imalathanesi 5. Askerî debbağhâneler 6. Sanayi takımları

Mülkî müessesât: 1. Mekteb-i sultânî (Normal liseler) 2. Dâr-ül-muallimîn (Kız öğretmen okulları) 3. Dâr-ül muallimât (Erkek öğretmen okulları) 4. Mekteb-i sanayi (Sanat okulu)

Mustafa Kemal Paşa, aynı gün Konya'da bir sanat okulunun açılışında bulunmuş ve bu konuda şu notu yazmıştır: *"Bugün bir sanat mektebinin küşadında (açılışında) hazır bulunduğumuzdan cidden bahtiyarım. Bu müessesenin vücuda getirilmesine himmet edenlere hassaten teşekkür ve onları büyük takdirât ile tebrik ederim. Ordumuzu ihtiyaçtan müstağni (arınmış) ve kavi (güçlü) yaşatabilmek için sanat elzendir. Sanatın en basiti, en şereflişidir. Kunduracı, terzi, marangoz, saraç, demirci, nalbant hayat-ı içtimâiyemizde, hayat-ı askeriyemizde hürmet ve haysiyet mevkiine layık sanatkârlardır."* (s. 23)

"2 Nisan, Pazar" tarihiyle başlayan 28. sayfaya Atatürk, Türk toplumunun sosyal yapısı ve zanaatın önemi hakkında görüşlerini yazmıştır. Ona göre, Türk milletinin kökeni ve dünyanın dört bir köşesine egemen olduğu dönemlerindeki hâl ve yaşayışları incelendiğinde milletimizin toplumsal yaşamında askerlik sanatıyla uyumlu bir halde bulunduğu görülecektir. Millet bu sanatın bütün gerekliliklerini hayatın ve tüm işlerinin bir gereği kabul ederek doğal bir biçimde icra ederdi. Milletın sosyal yapısı ordu biçimindeydi: "Şüphe edilmez ki bu ordunun her türlü levazımatı, teçhizatı, nalı, mihı, yine bu ordunun efradı eliyle, emeği ile yapıldı. Elbette, yabancı fabrikalarına, yabancı sanatkârlarına sipariş edilmezdi. İşte her ihtiyacı kendi maharet ve sanatıyla temin edilebilen bu Türk orduları bütün Avrupa'yı şarktan garba kadar zapt edebilmişlerdi. Fakat Osmanlı Türkleri, İstanbul'u, Rumeli'yi fethettikten sonra, toplumsal ve askerî hayatın ihtiyaçlarını bizzat temin ile uğraşmak gereği duymadılar. Bu işi içli dışlı temasa geldikleri yabancı unsurların sanat ellerine terk ettiler. Onlar yalnız uzun seferlerinin yüzölçümünü ve mesafesini iftihar, geniş

savaş alanlarının ulaşılmaz kahramanlığı şerefini elde edilmesi gereken övünç bilirdilerdi. Onlar için bu kahramanlık sanatından başka sanat yoktu.”

Mustafa Kemal Paşa'ya göre ordumuzu güçlü kılabilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için zanaat ve zanaat eğitimi elzemdir. Türk milletinin toplumsal yaşam biçimi de ordu millet olarak biçimlenmiştir. Bu yapıdan uzaklaşmak orduda ve millette zayıflığa yol açmıştır: *“Hafızamda aldanmıyorsam, Belgrat üzerinden Viyana'ya yürüyen bir Osmanlı ordusunu başında bulunan Sultan Süleyman-ı Kanuni'nin atının nalı düşmüştür. Nalbant bulmak bir mesele-i mühimme (önemli sorun) teşkil etti. Nihayet efrat (askerler) arasında nalbantlıktan anlar birisi bulundu. Padişahın atını nalladı. Fakat padişah bu hadiseden, ordu-yu hümmâyunları içinde bir nalbantın bulunduğundan meyyus ve müteessir olmuştur. Padişah bu gibi sanatların orduya girmesini, ordunun salabetini mubil olacağı zehabında idi (onurunu zedeleyip zayıflatacağı inancında idi). İşte bu zihniyetin hâkimiyet-i şahane ve şâmilesindedir ki (uygulama ve kapsamındandır ki), neticede Osmanlı ordusunu iğneden ipliğe kadar, nalından mihına kadar her türlü ihtiyacını teminde cahil ve âciz bir halde bırakmıştı. Bütün ihtiyacının temini için milleti ecnebilere haraçgüzar eyledi (yabancılara bağımlı kıldı). Bu zihniyetle sanatın lüzumu, sanatkârlığın ehemmiyet ve şerefi takdir olunamazdı.”* (s. 28)

SONUÇ

Atatürk'ün askerlikle ilgili birikimlerini kaleme aldığı altı adet kitabı; Nutuk, Söylev ve Demeçler, Geometri adlarında yayınlanmış eserleri; çeşitli basın organlarında yayınlanan röportajları dışında günlük işlerini, gezi gözlemlerini, olaylar karşısındaki duygu ve düşüncelerini, geleceğe dair tasarılarını vb. el yazısıyla kaleme aldığı 21 adet not defteri bulunmaktadır. Bu defterlerdeki notların gerek askerlik mesleği gerekse devlet adamlığı iş yükü altında akıl defteri mahiyetinde yazıldığı görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında, Atatürk'ün not defterlerinde eğitime ilişkin tuttuğu notlar irdelenmiştir. Eğitim alanına ilişkin notların Cumhuriyet öncesi dönemde, Millî Mücadele yıllarında tutulmaya başlanması oldukça anlamlıdır. Meclis Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, millî mücadelenin en zorlu günlerinde maarif konusunda da çalışma ve

denetlemelerde bulunmuş, kurtuluştan sonraki Türkiye'nin eğitim programları için hazırlıklar yapmıştır. 24 Mart 1923 tarihinde, Kütahya Lisesinde öğretmenlerle yaptığı toplantıda ülkemizi gerçek hedefe ulaştırmak için "biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu" diğeri de "memleketin geleceğini yoğuran irfan ordusu" olmak üzere iki orduya ihtiyacımız olduğunu belirtmiştir. Silahlı kuvvetlerin görevini başarıyla tamamlamasından sonra sıranın "irfan ordusu"na geleceğini düşünmekte, hatta yeni Türkiye'nin Öğretim Programı'nı tasarlamaktadır. 18 numaralı defterin 7. sayfasının karşısına, "Maarif Programı" başlığı altında notlar yazmıştır.

Mustafa Kemal'in 15 Temmuz 1921 tarihinde düzenlenen I. Maarif Kongresi'nde yaptığı açış konuşmasının müsveddesi "16 Numaralı Defter"de yer almaktadır. Paşa'nın I. Maarif Kongresi'nde yaptığı açış konuşması metninin müsveddesi defterde yedi sayfa yer tutmaktadır. Müsvedde metnin konuşmada yapılan metnin esasını oluşturduğu, daha sonra notlarda cümle ve paragraf düzenlemeleri yapılarak bu metne son biçiminin verildiği anlaşılmaktadır.

18 numaralı defterin 20. sayfasında, bir milleti aydınlatmak ve felâketten kurtarmak için devlet adamlarının rolüne, bilim ve fennin gereğine vurgu yapılmaktadır. Mustafa Kemal, 18 numaralı defterin 15. sayfasında ve devamında yazdığı notlarda, düşmanı mağlup eden ordularımızın sevk ve idaresinde bilimsel kuralların rehberimiz olduğunu; milleti yetiştirmek için açılacak okullarda ve üniversitelerde de aynı yöntemin takip edileceğini belirtir.

Not defterlerinden, 1922 yılının Mart ayında (Büyük Taarruza beş ay kala) Mustafa Kemal'in yoğun mesaisi arasında eğitim-öğretim işlerine de zaman ayırdığı, cepheleri dolaşıp orduları teftiş ederken okulları ve medreseleri de ziyaret ettiği anlaşılmaktadır. 1 Nisan 1922'de Mustafa Kemal Paşa, Konya'da bir sanat okulunun açılışına katılmış, ordumuzu güçlü kılabilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için zanaat ve zanaat eğitiminin gereğine işaret etmiştir. Bakanlar Kurulu toplantısıyla ilgili yazdığı notlar arasında bir numaralı "mütareke" notundan sonra iki numaralı "maarif, muallimler, kurs" ve üç numaralı "medreseler" notu dikkati çekmektedir. Mustafa Kemal Paşa notlarında, ülkemizi işgal eden Yunan ordusu kadar cehaleti de düşman olarak gördüğünü belirtmektedir.

KAYNAKLAR

- Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (2021). Muallimler Birliği Kongresi Üyelerine. <https://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/muallimler-birligi-kongresi-uyelerine>. Erişim Tarihi: 10.2.2021.
- Cansız Aktaş, M. (2014). *Nitel veri toplama araçları*. M. Metin (Ed.). Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde (337-371). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirkan, S. (1972). *Bir milletin yarattığı lider: Mustafa Kemal Atatürk*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Göksel, B. (1985). Atatürk'ün eğitim hakkında görüşleri ve misak-ı maarif. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 1(3): 921-958.
- İnan, A, M. (1998). *Atatürk'ün not defterleri*. (Gen. 2. Baskı), İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Kapluhan, E. (2014). 1921 Maarif Kongresi'nin Türk eğitim tarihindeki yeri ve önemi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(8), 123-134.
- MEB (1985). *Atatürk'ün maarife ait direktifleri*. Ankara: MEB Basımevi.
- Özkan, F. (2006). *Atatürk'ün laiklik anlayışının eğitim sistemimizdeki yansımaları (1919-1938)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Kütahya.
- TDK (1979). *Atatürk'ün millî eğitimimizle ilgili düşünce ve buyrukları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ünaydın, R. E. (1957). *Atatürk'ten özdeyişler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, A. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (12. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

SEASON CELEBRATIONS IN GAZIANTEP

Hatice ÇETİNKAYA ¹

Abstract

Gaziantep was located on the main road connecting Anatolian and western cultures during the Hittite, Assyrian and classical periods, and therefore became an important trade and accommodation centre. This city, which has witnessed various civilisations throughout history, has a rich cultural and folklore heritage. Traditions have an important place in Gaziantep culture. Our study aims to determine the practices and beliefs of Hıdırellez, in which the people participate in Gaziantep. At the same time, it aims to reach generally valid data about the current situation of the tradition in Gaziantep. For this purpose, while writing down the data we obtained in the interviews, we also tried to determine their place in the tradition. The importance of our research comes from the fact that our study is a field research and aims to record the traditions that are disappearing in Gaziantep. When the literature is examined, the fact that there is no other compilation study on Hıdırellez in Gaziantep increases the importance of the study. Since our study is a field research, interviews were recorded with a voice recorder by using a questionnaire form for biographical information records and photographs of the source persons were taken. Document analysis was used as a source for the first part of the study. By taking two expert opinions; we systematised the compilation of data by questionnaire method before going to the field. During the compilation, directed interview method was used. We used the observation method since we carried out our compilations in the homes of the source persons. In Gaziantep and its surroundings, our findings have shown us that Hıdırellez practices have continued to a great extent from the traditional period to the present day. On Hıdırellez, it is believed that wishes will be accepted and the

¹ Corresponding Author: Turkish Teacher, Ministry of National Education, Nuray-Tuncay Kara Science and Art Centre. haticecetinkaya27@hotmail.com. ORCID:0000-0002-6564-9068

bad luck of the old period will be left behind. For this reason, water is an important factor and fire appears as a cleanser. Old beliefs continue in Hıdırellez traditions. Beliefs and practices related to trees and water also continue. Because the ancient Turks have the spirit of the tree and water.

Keywords: Season Celebrations, Gaziantep, Hıdırellez, Folklore

GAZİANTEP’TE MEVSİM KUTLAMALARI

Hatice ÇETİNKAYA²

Özet

Gaziantep; Hitit, Asur ve klasik dönem boyunca Anadolu ve batı kültürlerini bağlayan ana yol üzerinde yer almış, bu nedenle önemli bir ticaret ve konaklama merkezi olmuştur. Tarih boyunca çeşitli medeniyetlere sahne olan bu şehir, zengin bir kültür ve folklor mirasına sahiptir. Gaziantep kültürü içinde geleneklerin önemli bir yeri vardır. Çalışmamız Gaziantep’te halkın topyekûn katıldığı Hıdırellez uygulamaları ve inanışlarını, tespit etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda Gaziantep’teki geleneğin şu an ki durumu hakkında genel geçer verilere ulaşmayı amaçlamıştır. Bu amaçla görüşmelerde elde ettiğimiz verileri yazıya geçirirken, bunların gelenek içindeki yerlerini de tespit etmeye çalıştık. Araştırmamızın önemi çalışmamız bir alan araştırması olup Gaziantep’te kaybolmaya yüz tutan geleneklerin kayıt altına almayı amaçlamasından gelmektedir. Alan yazın incelendiğinde Gaziantep’te Hıdırellez ile ilgili başka bir derleme çalışmasına rastlanılmamış olması da çalışmanın önemini attırmaktadır. Çalışmamız alan araştırması olduğundan biyografik bilgi kayıtları için anket formu kullanarak görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınarak kaynak kişilerin fotoğrafları çekilmiştir. Çalışmanın ilk bölümüne kaynak oluşturması için doküman incelemesi kullanılmıştır. İki uzman görüşü alınarak; alana çıkmadan önce anket yöntemiyle verilerin derlenmesini sistemli hale getirdik. Derleme esnasında yönlendirilmiş görüşme metodu kullanılmıştır. Derlemelerimizi kaynak kişilerin evlerinde gerçekleştirdiğimiz için gözlem yöntemi kullandık. Gaziantep ve çevresinde, bulgularımız bize geleneksel dönemden günümüze kadarki süreçte, Hıdırellez, uygulamaların büyük ölçüde devam ettiğini göstermiştir. Hıdırellez’de, dileklerin kabul olacağı ve eski döneme ait uğursuzluğun geride kalacağına inanılır. Bu sebepten su önemli bir faktör ve ateş temizleyici olarak karşımıza çıkar. Hıdırellez geleneklerinde eski inançlar devam etmektedir. Ağaç ve su ile ilgili inanışlar, uygulamalar da devam etmektedir. Çünkü eski Türklerde ağacın ve suyun ruhu vardır.

Anahtar Kelimeler: Mevsim Kutlamaları, Gaziantep, Hıdırellez, Folklor

² Sorumlu Yazar: Türkçe Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Nuray-Tuncay Kara Bilim ve Sanat Merkezi. haticecetinkaya27@hotmail.com. ORCID:0000-0002-6564-9068

GİRİŞ

Gaziantep; Hitit, Asur ve klasik dönem boyunca Anadolu ve batı kültürlerini bağlayan ana yol üzerinde yer almış, bu nedenle de önemli bir ticaret ve konaklama merkezi olmuştur. Tarih boyunca çeşitli medeniyetlere sahne olan bu şehir, zengin bir kültür ve folklor mirasına sahiptir. Gaziantep kültürü içinde geleneklerin önemli bir yeri vardır (Altunel:1990). Gelenek, kısaca bir toplumun sahip olduğu, sürdürülebilen maddi ve manevi kazanımlardır. Bu maddi ve manevi kazanımların özel bir boyutu toplum içinde anlamlandırılan, fakat dışarıdan bir gözlemcinin toplum içine karışmadığı sürece tam olarak anlamlandıramadığı değerlerdir. Dolayısıyla gelenek hakkında şu fikre sahip olabiliriz: Gelenek yer ettiği toplumun değer yargılarıyla örtüşen, içinde bulunduğu toplum tarafından anlamlandırılan maddi ve manevi değerler bütünüdür (Kasımoğlu, 2007). Bu gelenekler arasında toplumu meydana getiren bireyleri birbirine bağlayan ve milli bir kimliğin oluşmasında yeri büyük olan Hıdırellez'in önemli bir yeri vardır. Hıdırellez, Hızır ve İlyas'ın buluştuğu güne verilen addır. İnanişe göre her yıl 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece Hızır ve İlyas peygamberler buluşur. 6 Mayıs baharın bitip yazın başladığı gündür. Bugüne, Rûz-ı Hızır (Ocak 2007: 145) veya Hızır Nebi Bayramı da denilir. Bu bayram, Hızır ile İlyas'ın bir araya gelmesinin hatrasına kutlanılmakta ve Hızır ile İlyas kelimelerinin birleştirilmesiyle halk telaffuzunda Hıdırellez olarak adlandırılır. Her ikisi de ab-ı hayat (hayat suyu/ölümsüzlük suyu) içtikleri için ölümsüzdürler (Kaya 2007: 376).

Geleneksel değerler, toplumun ortak bir bilinç ve kabulle yaşattığı inanış ve törenlerden oluşur. Yaşanılan coğrafyadaki geçmiş kültürler yeni kazanımlarla her devirde farklı ve zengin gelenek sistemlerini oluşturur. Teknolojinin gelişmesi ve şehirleşmenin artması geleneksel değerlerin yaşatılmasını büyük ölçüde etkileyen değişim sebepleridir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber bir tüketim kültürü de oluşmuştur (Akkaya, 2020). Sözlü kültür, toplumun ortak malı olan hazır kalıpların deneyimleri pekiştirecek şekilde biçimlendirilmesiyle oluşur ve metinden yoksun olduğu için de toplum belleğinde yüzyıllarca gelişerek varlığını halkın bilincine yerleştirerek sürdürür. Sözlü kültür ürünlerimiz içerisinde önemli bir yere sahip olan folklor ve halk edebiyatı ürünlerinin derlenip yazıya geçirilmesi kültürel devamlılık açısından büyük bir önem taşımaktadır.

“Daha güçlü küresele yayılan kültür endüstrisi ürünleri karşısında yerel anlatılar silinip gider” (Akkaya, 2019: 1683). Günümüzde geleneksel uygulamalar zayıflamaktadır. Gelenekler de zayıflamıştır; ama Gaziantep ‘te Hıdırellez canlılığıyla yaşanan bir mevsim töreni olduğundan bu mevsim töreninde bazı ritüellerin sergilendiği (Suya kâğıt atmak...) ve bunların, Gaziantep’te devam ettiği görülmektedir. Törenlerin Gaziantep temelinde önem taşıması ve Hıdırellez’in Gaziantep’in topluca kutladığı, birtakım törenleri yerine getirdiği bir mevsim töreni olması çalışmanın yapılmasını gerekli kılar. Gaziantep Üniversitesi Kütüphanesi ve aynı kütüphane bünyesinde bulunan Cemil Cahit Güzelbey arşivi İl Halk Kütüphanesindeki kaynaklar tarafımızca taranmıştır. Alan yazın tarandığında Gaziantep’te Hıdırellez ile ilgili derleme çalışmasına rastlanılmamıştır.

Çalışmamız Gaziantep’te halkın topyekûn katıldığı Hıdırellez uygulamaları ve inanışlarını, tespit etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda çalışmamız Gaziantep’teki geleneğin şu an ki durumu hakkında genel geçer verilere ulaşmayı amaçlamıştır. Bu amaçla görüşmelerde elde ettiğimiz verileri yazıya geçirirken, bunların gelenek içindeki yerlerini de tespit etmeye çalıştık. Araştırmamızın önemi çalışmamız bir alan araştırması olup Gaziantep’te kaybolmaya yüz tutan geleneklerin kayıt altına almayı amaçlamasından gelmektedir. Alan yazın incelendiğinde Gaziantep’te Hıdırellez ile ilgili başka bir derleme çalışmasına rastlanılmamış da olması yapılacak olan çalışmanın önemini attırmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Çalışmanın ilk bölümüne kaynak oluşturması için belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsayan bir araştırma yöntemi olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Bunun için Gaziantep’teki kütüphanelere gidilmiştir. Alanda iki uzman görüşü ve önerisi alınarak; Alana çıkmadan önce anket yöntemi kullanarak verilerin derlenmesinin sistemli bir hale gelmesini sağladık. Anket yöntemi; Bir bölgede daha çok hangi halk bilgisi ürünlerinin bulunduğu, bunları kimlerin en iyi şekilde icra edebildiğini, halk bilgisi ürünlerinin icra zamanı ve yeri gibi konularda ön bilgi toplamak için

kullanılmaktadır(Ekici, 2011:65). Sahaya çıkıp derleme çalışmaları yapılmıştır. Kaynak kişilerden bilgi alınırken Metin Ekici'nin Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri, adlı çalışmasından yararlanılmıştır (193-194). Derleme yaptığımız kaynak kişiler arasında eseri ve biyografisi olması dolayısıyla derleme esnasında ağırlıklı olarak yönlendirilmiş görüşme metodu kullanılmıştır.“Görüşme veya mülakat” da diyebileceğimiz bu yöntemin kullanılması durumunda derlemeci ve anlatıcı -icracı- bir arada bulunur. Görüşme yöntemi, halk bilgisi ürünlerinin ve icra ortamının derlenmesinde yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Yönlendirilmiş görüşme yöntemi: Derlemeci tarafından önceden hazırlanmış ve mümkünse bir kısmı ezberlenmiş soruların, belli bir sıra içerisinde kaynak kişiye yöneltilmesi yoluyla yapılan derleme çalışmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kaynak kişiye sürekli olarak, derlemecinin bilgi edinmek istediği noktaya yöneltilmesi ve bunu da sorduğu sorularla yapmasıdır(Ekici, 2011:71-72). Derlemelerimizi kaynak kişilerin evlerinde gerçekleştirdiğimiz için gözlem yöntemi kullandık. Gözlem Yöntemi kullanmadaki temel amaç, halk bilgisi ürünlerinin bizzat yaratım ortamlarının içine girmek, halk bilgisi ürünlerinin yaratıldığı ortam ve bağlamın bizzat içinde yer alıp yaşayarak kaydetmektir. Kaynak kişileri derlerken gözlemlerken yapay ortam koşullarından yararlandık. Bu ortam, anlatıcının yaşadığı yerde kaynak kişilerle derlemecinin anlaşması sonucunda hazırlanır (Ekici, 2011:67-68).

Veri Toplama Araçları

Çalışmamız bir alan araştırması olduğundan derleme esnasında kaydettiğimiz verilerin yazıya aktarılmasında kolaylık olması açısından ses kayıt cihazı, kalem ve kâğıt aracılığıyla veriler kayıt altına alınmıştır. Biyografik bilgi kayıtları için anket formu kullanarak görüşmelerin tamamını ses kayıt cihazıyla kayıt altına alarak görsel materyaller kullanmak amacıyla kaynak kişilerin fotoğrafları çekilmiştir.

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Araştırmanın iç geçerliğini artırmak için görüşme formu geliştirilirken ilgili alan yazın incelemesi sonucunda konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Görüşme sonrası kutnu üreticilerinin söyledikleri sözler yazılı hale dönüştürülerek ilgili kişilerle tekrar görüşülerek katılımcı teyidi alınmıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen kamera kayıtları sonradan

dikkatle izlenerek bilgisayar ortamında yazıya çevrilmiştir. Böylece yapılan görüşmelerin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi olanağı elde edilmiştir. Kutnu dokumaya ilişkin ortaya çıkan yazılar nitel veri seti olarak değerlendirmeye alınmıştır. Bilgisayar ortamında yer alan yazılar incelenerek iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Metinler, okunmuş ve buna yönelik kodlamalar oluşturulmuştur. Birbirine benzer kodlar bir araya getirilerek ortak yönleri bulunmuş, araştırma bulgularının hatlarını oluşturacak kategoriler ortaya çıkarılmıştır. Belirlenen temalar altındaki kodlar birbirleriyle ilişkili biçimde açıklanarak yorumlanmış ve araştırmanın amacı doğrultusunda sonuçlar ortaya konulmuştur. Araştırmanın dış geçerliğini artırmak için araştırma süreci ve bu süreçte yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın her bir süreci ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Araştırmanın iç güvenilirliğini artırmak için bulguların tamamı yorum yapılmadan doğrudan verilmiştir.

BULGULAR

Hıdırellez'in halk ağzındaki ismi nereden gelmiştir?

İsmi halk arasında da Hıdırellez'dir. Eski takvimciler bir yılı Hızır ve kasım olarak ikiye ayırırlar. Mayıs ayının altısında Hızır ile yaz faslı başlar ve yüz yetmiş dokuz gün sürer. Şubat ayının yirmi dokuz çektiği artık yıllarda, Hızır yüz seksen gün sürer. Yazın ilk günü sayılan Hızır gelmesini yani altı mayısı halk eğlencelerle kutlar. Antolojiye göre eskilerin Abu Hayat dedikleri ölmezlik suyundan içen ve bir zamanlar peygamber de olan İlyas bastığı yerden sular fışkırtır, ortalığı yeşillığe büründürürmüş. Onun için de yeşil demek olan Hızır takma adını alarak Hızır İlyas olur. Hızır İlyas söylene söylene Hıdırellez'e dönüşmüştür. (K1)

Halk ağzında da Hıdırellez'dir. Hızır ile İlyas diye iki peygamberin gökyüzünde buluşmasından ileri geldiği söylenir. (K2)

Hıdırellez diye biliyorum. Bu isim annemden duyduğum kadarıyla çok zorda, darda kalan insanlara Hızır yetiştirilmiş. Daha sonra bu insanlar da bahar yaklaştığında senenin belli günlerinde Gaziantep'te Kavaklık parkı vardır orda da Alleben deresi akar oraya giderler, giderken de dileklerini

kağıtlara yazarlar. Daha sonra Hızır bulup bu dilekleri gerçekleştirsin diye o kâğıdı dereye atarlarmış. (K3)

Halk arasında da Hıdırellez diye geçer. Bu isim Hızır ve İlyas'tan gelmiştir. (K4)

Hızır aleyhisselâmın yere indiği zaman olarak düşünülür ve su ile yeşilin bulunduğu bir dönemdir. Hıdırellez gününde su olan bir yere giderler. Gaziantep'te de Alleben'e gidilir. Burada yeşermiş otlardan bir tutam koparılır daha sonra suya atılırdı, yeşille su daha çok buluşsun ve ürün bol olsun diye. Ama şimdi yazılı hale getirdiler. Saçma şeyler yazılmaya başlandı ancak önemli olan oradaki dilek kendi dileğin olmalıdır. (K5)

Halk arasında Hıdırellez adedinin doğuşu hakkında bir rivayet var mıdır?

Aynı şekilde yazın ilk günü sayılan Hızır gelmesinin yani altı mayısı halk eğlencelerle kutlar. Antolojiye göre eskilerin Abu Hayat dedikleri ölmezlik suyundan içen ve bir zamanlar peygamber de olan İlyas bastığı yerden sular fışkırtır, ortalığı yeşilliğe büründürürmüş. Onun için de yeşil demek olan Hızır takma adını alarak Hızır İlyas olur. Hızır İlyas söylene söylene Hıdırellez'e dönüşmüştür. Başlangıcı yani ilkbaharın ilk günleri olması nedeniyle yazı karşılama törenleri olarak kutlanmaktadır. Çok eskilerden beri bu adet süre gelmektedir. (K 1)

Hızır ile İlyas'ın buluşmasından doğan birliktelikte duaların kabul olacağına inanılır. (K2)

Hıdırellez'in gelişi neye göre anlaşılır?

Bunu eski takvimciler tespit etmişlerdir, 6 mayısa denk gelmektedir. Bu doğanın kış uykusundan uyanmasıdır, yani öyle anlaşılır. (K1)

Baharın gelişi ile anlaşılır. (K2)

Tabiat yeniden doğar, çiçekler açar, bahar gelir, çimenler yeşerir öyle anlaşılır. (K3)

Havaların ısınmasına göre. (K4)

Baharın gelişi, yeşilliğin oluşu nedeniyle kutlanır. O dakikada suyun başına Hızır aleyhisselâmın indiği düşünülür ve dileklerin kabul olacağına inanılır. (K5)

Hıdırellez'in gelişi ile ilgili olaylar doğadaki değişiklikler takip edilir mi?

Tabi ki takip edilebilir. Çünkü o kupkuru olan kışın, kupkuru olan ağaçlar yemyeşil olur. Doğa da yazı karşılar, yani kendi görevini yerine getirir. (K1)

Tabi ki, kışın bitip yazın başlangıcıdır. (K2)

Edilebilir. Tabiat yeniden doğar, yeniden canlanır. (K3)

Edilebilir. Çiçekler açar, etraf yeşerir. (K4)

Hıdırellez her yıl hangi tarihe rastlar? Bu tarih nereden kaynaklanmıştır?

Altı mayısa rastlar. 5 Kasım kışın son günleridir, 6 mayısta yazın ilk günlüdür. O gün tespit edilmiştir. (K1)

Altı mayısta başlar. Yine Hızır ile İlyas'ın o tarihte bulunduğu rivayet edilir. (K2)

Mayıs ayına rastlar, baharın müjdecisi olarak. (K3)

Altı mayısa rastlar, o da baharın ilk haftası olduğundan dolayı. (K4)

Mayısın beşine rastlar. (K5)

Hıdırellez hazırlıkları nelerdir? Ne zaman başlar?

Hıdırellez hazırlıkları işte altı mayıstan daha önce halk kendi arsında, yörelere göre değişir ama o günlerde yenilir, içilir, eğlenilir.(K1)

Gaziantep'te bir gün önceden başlar. Biz küçükken at arabaları vardı, onlara binilir ve pikniğe gidilirdi. Gaziantep'te Kavaklık mesire yeri vardır. Sabahtan gidilir, kahvaltı yapılır daha sonra öğlen öğle yemeği yenir, köfteler yapılır ve son olarak da akşam yemeği yenir ve geri dönülür. (K2)

Yöresel olarak pikniğe giderler o yüzden birkaç gün evvel yakınlar, komşular birbirleriyle haberleşirler. Orda ne yemek yapacaklarına karar verirler. Bazıları kek yapar, bazıları kahke yapar. Gidilince orada mutlaka mercimekli köfte yoğrulur; hatta biz malhatalı köfte deriz. Genelde kadınlar komşularla birlikte topluca giderler. Önceden bütün hazırlıklar yaparlar, çaylarını hazırlayıp termoslara koyarlar. Dileklerini de kâğıtlara bir gün önce yazarlar, o dilekler mutlaka olmalıdır. (K3)

Bir gün öncesinden başlar. Piknik hazırlığıdır zaten, piknik yapılır. Amaç bir arada olmak, eğlenmektir. (K4)

Bir gün önceden başlar. (K5)

Hıdırellez günü kullanılan araç ve gereçler nelerdir?

Pek bir bilgim yok.(K 1)

Hıdırellez'de gül dalına dua asılır ayrıca namazı vardır o namaz kılınır. Altı mayıs sabahı o dua alınır ve akan bir suya bırakılır. (K2)

Piknik için gerekli olan malzemeler. (K4)

Hıdırellez eğlencelerinin yapıldığı belli bir yer var mıdır? Niçin bu yer seçilmiştir?

Hıdırellez Gaziantep'te şehre en yakın mesire alanı olan Kavaklık' ta kutlanır. O gün Kavaklık' ta iğne atsan yere düşmez. Herkes Hıdırellez için hazırladıklarını ortaya koyar ve toplu şekilde eğlenilir, yenilir, içilir, oyunlar oynanır. Buranın seçilmesinin nedeni de şehre en yakın ve eski bir mesire alanı olmasıdır. O günden bugüne de orası bu törenlerin yapıldığı alan olarak devam etmektedir.(K 1)

Gaziantep'te Kavaklık mesire alanı vardır genellikle orda kutlanır. Yeşil alanlar tercih edilir. (K2)

Gaziantep'te Kavaklık 'ta Allebengöleti vardır. Kavaklık Parkı çok eski bir park, hatta bizim dedelerimiz zamanından beri orası kullanılır. O gün orası çok kalabalık olur, iğne atsan yere düşmez. (K3)

Mesire alanları, ormanlık ama genellikle suyun olduğu bir yer seçilir çünkü dilek yazdığımız kağıtları suya atmamız gerekli. (K4)

Su kenarı seçilir. Su kenarına gidilip orda darbukalar çalınır, eğlenilir, dilekler yapılır. O şekilde kutlanır. (K5)

Hıdırellez gecesi neler yapılır?

Bazıları geniş kaplara su doldurur, açık alanlara mesela bahçelere bırakılır. Oraya koyulan o suyun uğurlu olduğu ve içenlerin sağlık bulduğu, Abu hayat denilen ölmezlik suyunun olduğuna inanılır. O sudan içilir ve o suyu bazıları gecenin geç saatlerine kadar uyumadan bekler. (K1)

Namazı vardır, namaz kılınır. Namazdan sonra dualar vardır, dua edilir. Bir kâğıda istediğini yazarsın ve onu gül dalına asarsın. Hızır ile İlyas'ın sabaha karşı buluşmasında o dileğin gerçek olacağına inanılır. Bardaklardan, kiremitlerde isteğin neyse o yapılır. Mesela ev, araba... Hızır ile İlyas'ın buluşmasında o görülürse dileğin kabul olur denilirdi. (K2)

Hıdırellez gecesi, bütün herkes kendi dileklerini kağıtlara yazarlar ve kimseye göstermezler, katlarlar. Evde kalmış kızlar eş dilerler, işsizler iş dilerler, evi olmayan aileler ev dilerler. Ama yazdıkları kağıtları kimseye göstermemeleri şarttır. Yarın gidecekleri pikniğin malzemelerini hazırlarlar. Keklerini, kahkelerini yaparlar. (K3)

Namaz kılınır, dilek dilenir, bir gül ağacına asmak için o dilekler kâğıda yazılır. (K4)

Gül ağacının dalına kâğıda yazdığı dilekleri asarlar daha sonra o kâğıdı alırlar hatta para koyarlar sonra o parayı alır bereket diye çantasına koyarlar. (K5)

Hıdırellez nasıl kutlanır?

Doğaya çıkılarak o yeşilliklerden, temiz havadan ve güneşten istifade edilir. Hem de bir arada eğlenilir. (K 1)

Pikniğe gittiklerinde orda piknik yaparken getirdikleri radyoları açarlar ve hem köftelerini yerler hem de oyun havalarını oynarlar. (K3)

Eğlenceli bir şekilde geçer, herkes bir arada yemek yerler. Suyun kenarına inip o dilek kağıtlarını atarlar. (K4)

Eğlenceyle, neşeyle kutlanır. (K5)

Hıdırellez günü nelerden kaçınılır? Niçin kaçınılır?

Mesela birbirleriyle çatışmamaya, münakaşa etmemeye çalışırlar. İnsanlar o gün birbirlerine hoşgörüyü yaklaşmayı yeğler. (K 1)

Neşeli bir gündür, kimse kimseyi üzmemeye çalışmaz. (K2)

Genelde dilek kağıdını kimseye göstermemeye çalışırlar. Yalan söylememeye dikkat ederler, belki bazıları oruç tutar. (K3)

Genellikle tartışmamaya ve birbirlerini kırmamaya çalışırlar. Ayrıca o gün yalan söylememeye dikkat ederler. (K4)

Kavga etmezler, herkes birlikte oturur yemekler yenir, eğlenilir. (K5)

Hıdırellez'de erkekler kadınlar ve çocuklar arasındaki başlıca eğlenceler nelerdir?

Gruplar halinde eğlenilir. Mesela Gaziantep yöresinde körebe denilen bir oyun vardır,o oynanır. Seksek oynanır, saklambaç oynanır ve buna benzer grupların olduğu oyunlar oynanır.(K 1)

Gaziantep'te erkekler ve kadınlar hepsi birlikte eğlenir. (K2)

Çocuklar tabi nerde bulsa oyun oynarlar. O gün de akrabalar, yakınlar, herkes topluca pikniğe gittiği için o çocukların en büyük bayramıdır. Abi, abla, anne ve babalarının neler yaptığına bakarlar, bu sayede kültürümüzü de öğrenmiş olurlar. Aileler de orda piknik yaparken çeşitli oyunlar oynarlar. Yani baharı kutlamaya çalışırlar. (K3)

Çok bir bilgim yok ama amaç eğlenmektir. (K4)

Genellikle erkekler katılmaz, daha çok kadınlar ve çocuklar katılır. (K5)

Genç kızlar arasında niyet tutma, dilek çekme, mâni okuma adeti var mıdır? Varsa neler yapılmaktadır?

Evet, genç kızlar arasında niyet tutma adeti vardır. Genellikle bir kâğıda niyetler yazılır. O kâğıt köprünün üzerinden suya bırakılır. Dere bu kağıtları götürür ve bu dileklerin gerçekleşeceğine inanılır. (K1)

Vardır, onlar da kendi aralarında oyunlar oynarlar. (K2)

Var, tabi. Mesela kafesin içerisinde dilekler olur, güvercine veya tavşana çektiriler. Yazdıkları dilekleri suya atarlar, o tür adetler çoktur. Antep'te de eskiden beri bir gelenektir, hala da devam eder o gelenek. (K3)

Evet, vardır; genelde amaç eş ve iş bulmaktır. (K4)

Hıdırellez'de şarkı, türkü söylenir. Genç kızlar çalar oynarlar. (K5)

Hıdırellez'de dini törenler var mıdır?

Çeşitli dualar yapılır. Mesela bazısı o dilek kağıtlarına ev ister ev yazar, bazısı çocuk ister onu yazar. Mutlu bir yaşam ister sağlık ister ve buna benzer çeşitli dileklerde bulunulur. Bizim yöremizde o kağıtlar suya bırakılınca gerçek olacağına inanılır. (K1)

Ben hiç görmedim. (K2)

Yok, ben daha önce duymadım. (K3)

Hayır, yok. (K4)

Suya yazılarak atılan Hıdırellez duası:

Arzuhal eyledim Mevla'ya,

Gönderiyorum deryaya,

Yarabbi dualarımı kabul et

Hayırlı ise olsun

Hayırsız ise yerinde kalsın. (K5)

Hıdırellez'de oynanan oyunlar, özellikleri, oynanış şekilleri nasıldır?

Mesela körebe oynanır, oyun oynayanlardan birinin gözü bağlanır ama diğerlerinin açıktır. Belli bir çerçeve içinde durulur, dışına çıkılmaz. O gözü bağlanan ebe, gözü açık olanlardan birine elini dokundurursa onun gözü açılır ve diğeri ebe olur. Ve oyun bu şekilde devam eder. Bir de seksek vardır, bu oyunda da tek ayak üzerinde zıplanır ve diğeri oyuncuya elini değdirir. Bu sefer o kişi tek ayak üzerinde zıplamaya başlar. Bu da böyle devam eder. Saklambaçta ise birisi belli bir yerde gözünü kapatır ve diğerleri saklanır. Ondan sonra orda bir süre durduktan sonra gözünü açar ve ilk kimi bulursa o gözünü kapatır ve sayar. (K 1)

Saklambaç oynanır, uzun eşek oynanır, bunla gibi toplu oyunlar tercih edilir. (K2)

Özel bir oyun ben görmedim. Genelde bu yörenin oyunu neyse mesela halay çekilebilir. (K3)

İp atlarlar, top oynarlar. (K4)

Bildiğimiz yöresel oynanır aslında. Kadınlar arasında darbuka çalınır, oynanır. (K5)

Hıdırellez'de söylenen maniler, türküler varsa söyleyiniz

Yörelere göre değişir. Gaziantep'te bu yörenin şarkıları, türküleri söylenir. Herkes birlikte söyler. Manileri ise sesi güzel olanlar söyler. Mesela Gaziantep' te söylenen çok eski bir türkü var, "lamba da şişesiz yanmaz mı"

diye. Genelde çiğköfte yoğrulduğu için eğer darbuka yoksa o çiğköfte yapılan metal kaplar ters çevrilir ve o ritme uyarak solo değil de koro halinde o türküler söylenir. (K 1)

Mâni ve türkü bilmiyorum; ama dua edilir. (K2)

Var ama ben tabi onları tam bilmiyorum. (K3)

Hayır, belli başlı bir türkü yok. (K4)

Hıdırellez'de şifa ve sağlık talebine yönelik inanç ve adetler nelerdir?

O dilek kağıtlarına hasta olanlar da Allah'tan şifa diler. O duruma göre istek ve dilekler değişir ve o dileklerin gerçek olacağına inanılır.(K 1)

Zaten dua edilirken ilk başta sağlık istenir. (K2)

Genelde Hızır Hazretleri'nin yüzü, suyu hürmetine diye sağlık isterler. (K4)

O günü gördükleri için insanlar suyun başında dua ederler. Yaşamın temeli sudur zaten. (K5)

Hıdırellez'de bereket, bolluk ve uğra yönelik inanç ve adetler nelerdir?

Hıdırellez'in bereket getireceğine inanılır. Mesela fakirlere o köfte yapılan bulgurdan dağıtılır ve o gün yapılan bir yardımın yıl boyu bereket getireceğine inanılır.(K 1)

Kalaylı taslar olurdu o kalaylı tasın içine su konulur ve açık alana bırakılır. Hızır ile İlyas'ın buluşma saatinde o su görülürse altın olacağına ve bereketleneceğine inanılır. (K2)

Vardır, dediğim gibi o suya atılan kâğıda hasta olanlar mesela sağlık dilerler, evsizler ev dilerler, evlenmemişler eş dilerler, işi olmayanlar iş dilerler. O tür adetler vardır. (K3)

Bahar gelir, herkes bir dilek diler bazıları da bereket diler. (K4)

Hıdırellez'de mal, mülk, servet talebine yönelik inanç ve adetler nelerdir?

Yine aynı şekilde o evi olmayan o dilek kâğıtlarına ev dilerler. İsteklere göre dilekler değişir. (K1)

Araba isterler, ev isterler. (K4)

Berekete inanılır, oraya gidildiğinde dileklerinin kabul olacağına inanılır. (K5)

Hıdırellez’de kısmet ve şans talebine yönelik inanç ve adetler nelerdir?

Özellikle yazmanın önemli olduğu düşünülür ve aynı şekilde yazılı olarak istekte bulunurlar.(K 1)

İşsizler iş, evsizler ev, aşsızlar aş, eşi olmayanlar eş, sağlığı yerinde olmayan sağlık diler. Ya da mesela araba istiyor, oraya taştan araba gibi bir şey yapıp bırakırlar. (K3)

Genelde kızlar ve erkekler hepsi kendine bir eş ararlar, onu dilerler. (K4)

Hıdırellez günü hangi yemekler yapılır?

Bizde en çok köfte yapılır. Çünkü az zaman, az emek harcanır ve kısa sürede hazır olur. Amaç eğlenmek olduğu için bu şekilde pratik yemekler tercih edilir. En çok da mercimekli yani malhıtalı köfte yapılır.(K 1)

Gaziantep’ te genelde dolma ve köfte yapılır. (K2)

Antep’te mesela dolma yapılır, buranın yerel yemekleri yapılır. Özellikle mercimekli köfte yapılır, yanında turşusu ve yeşillikleri olur. (K3)

Piknik olduğu için genelde köfte ve kısır gibi yemekler yapılır. (K4)

Dolma, sarma lahmacun, ikindide yemek için ise patlamış mısır gibi kolay yapılan yiyecekler tercih edilir. (K5)

Hıdırellez ilgili deyimler, atasözleri nelerdir?

“Hızır gibi yetişti” sözü vardır. Mesela birileri zor bir anda yardım ederse en çok kullanılan sözlerden biridir.(K1)

İmdadına Hızır Aleyhisselâm yetişsin derler. (K5)

SONUÇ

Gaziantep, geleneksel yaşayışını belirgin bir şekilde sürdüren bir şehirdir. Tarihi İpek Yolu aksı üzerinde bulunan, birçok medeniyetin yaşadığı bir yer olmuştur.Gaziantep ve çevresinde, bulgularımız bize geleneksel dönemden günümüze kadarki süreçte, Hıdırellez ilgili olarak, uygulamaların büyük ölçüde devam ettiğini göstermiştir. Topyekûn halkın

katılımıyla gerçekleştirilen törenler hala devam etmektedir. Aynı şekilde yazın ilk günü sayılan Hızır gelmesinin 6 mayısı Gaziantep halkı eğlencelerle kutlamaktadır. Başlangıcı yani ilkbaharın ilk günleri olması nedeniyle yazı karşılama törenleri olarak kutlanmaktadır. Çok eskilerden beri bu adet süre gelmektedir. Hıdırellez hazırlıkları 6 mayıstan daha önce halk kendi arsında, yörelere göre değişir; ama o günlerde yenilip, içilip, eğlenilmektedir. Hıdırellez'de gül dalına dua asılmaktadır. Ayrıca namaz kılınmakta. Altı mayıs sabahı o dua edilmekte ve akan bir suya bırakılmaktadır. Hıdırellez Gaziantep'te şehre en yakın mesire alanı olan Kavaklık'ta kutlanmakta. Herkes Hıdırellez için hazırladıklarını ortaya koymakta ve toplu şekilde eğlenmektedir. Buranın seçilmesinin nedeni de şehre en yakın ve eski bir mesire alanı olmasıdır. O günden bugüne de orası bu törenlerin yapıldığı alan olarak devam etmektedir. Hıdırellez gecesi, bazılarının geniş kaplara su doldurup, açık alanlara mesela bahçelere bırakıldığı, oraya koyulan o suyun uğurlu olduğunu ve içenlerin sağlık bulduğunu, Abu hayat denilen ölmezlik suyunun olduğuna inanılır. O suyu bazıları gecenin geç saatlerine kadar uyumadan bekler, namaz kılınır, namazdan sonra dualar edilir. Bir kâğıda isteklerin yazıldığı ve onun gül dalına asıldığı, Hızır ile İlyas'ın sabaha karşı buluşmasında o dileğin gerçek olacağına inanıldığını bulgularımız bize göstermiştir. Bununla birlikte topraktan, kiremitlerden isteğin neyse o yapılır; ev, araba... Hızır ile İlyas'ın buluşmasında o görülürse dileğin kabul olacağına inanılır. Doğaya çıkılarak temiz havadan ve güneşten istifade edilir hem de bir arada eğlenilir. Ayrıca birbirleriyle çatışmamaya, münakaşa etmemeye çalışırlar. İnsanlar o gün birbirlerine hoşgörülle yaklaşmayı yeğlediği görülür. Körebe, seksek, saklambaç, gibi oyunlar oynanır, bu yörenin şarkıları, türküleri hep birlikte söylenir. Gaziantep'te söylenen çok eski bir türkü var, "lamba da şişesiz yanmaz mı?" Genelde çiğköfte yapılırken, ritme uyarak solo değil de koro halinde türküler söylenir, Allah'tan şifa dlenir. Dileklerin gerçek olacağına, Hıdırellez'in bereket getireceğine inanılır. Fakirlere o köfte yapılan bulgurdan dağıtılır ve o gün yapılan bir yardımın yıl boyu bereket getireceğine inanılır.

Araştırma bulgularımız, Hıdırellez ilgili deyimlerin, atasözlerinin söylendiği, duaların okunduğu birçok uygulamanın günümüzde dedevam ettiğini göstermektedir. Bu dilek merasimleri belli bir kalabalıkla gerçekleştirilmekte ve şehir merkezinde bile canlılığını korumaktadır.

Mevsim töreni, mevsim geçişinde halkın o mevsimin geçmesinin önemine dayanarak yapılmış olduğu uygulamalar, inanışlardır. Mevsim geçişinde dileklerin kabul olacağı eski döneme ait ağırlığın, uğursuzluğun geride kalacağı gibi inanışlar vardır. Bu sebepten su önemli bir faktör ve ateş temizleyici olarak karşımıza çıkar. Hıdırellezde halk arasında dileklerin kabul olacağına inanılır. Bu Hıdırellez geleneklerinde eski inançlar devam etmektedir. Ağaç ve su ile ilgili inanışlar, uygulamalar da devam etmektedir. Çünkü eski Türklerde ağacın ve suyun ruhu vardır. Atalar kültürünün, ağaç kültürünün günümüzdeki göstergeleri diyebileceğimiz bu uygulamaların bize; belli bir topluluğun katılımıyla gerçekleştirilen törenlerin bu özelliğinin aynı zamanda kalıcılığının da sebebi olduğunu izah etmektedir. Hazırlanan bu çalışmada Gaziantep ve çevresinin Hıdırellez inanış ve uygulamalarının; geleneksel dönem ve bugünkü şekli ile verilmeye çalışılmıştır. Gözlemlerimiz bize Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Gaziantep çevresindeki Hıdırellez inanış ve uygulamalarının, Eski Türk inancı ve İslamiyet inançlarının zengin bir devamı olduğunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, S. (2019). Bir masal karşılaştırması: Rapunzel ile Mahbub-ı Dilber. *Turkish Studies*, 14(4), 1669-1686. DOI: 10.29228/TurkishStudies.39903
- Akkaya, S. (2020). Somut olmayan kültürel miras kapsamında dil müzeleri. Ed. G. Aydın. *Yabancı/İkinci Dil Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim* içinde (313-341). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Altunel, İ. (1990). *Anadolu mahalli fıkra tipleri üzerine bir araştırma (İnceleme ve Metinler)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Ekici, M. (2011). *Halk bilgisi (Folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınevi.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Ankara.
- Kasımoğlu S. (2007). Cumhuriyet Döneminde Geleneksel Kutlamalar Bağlamında Hıdırellez Geleneği. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ocak, A. Y. (2007). *İslam Türk-İnançlarında Hızır Yahut Hızır- İlyas Kültü*. İstanbul.

Yakar, H. İ. (2016) Gaziantep'e Adanmış Bir Ömür-Cemil Cahit Güzelbey
Külliyyatı,Gaziantep: Üniversitesi Yayınları

EKLER

Kaynak Kişiler

(K1) Ad-soyad: Faik ÜNER

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1942

Eğitim durumu: Üniversite
mezunu

Mesleği: İktisat

İkamet ettiği yer: Gaziantep

(K2) Ad-soyad: Hatice Nesrin
Bozatlı

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1960

Eğitim durumu: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

İkamet ettiği yer: Gaziantep

(K3) Ad- soyad: Yücel CANÇELİK

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1976

Eğitim durumu: Doktora

Mesleği: Öğretmen

İkamet ettiği yer: Gaziantep

IJLER

International Journal of Language and Education Research

Volume 3/Issue 1, April 2021

(K4) Ad-soyad: Firdevs GÜLOĐLU

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1973

Eğitim durumu: Lise

Mesleği: İřletmeci

İkamet ettiği yer: Gaziantep

(K5) Ad-soyad: Akten
KÖYLÜOĐLU

Doğum yeri: Gaziantep

Doğum tarihi: 1939

Eğitim durumu: Kız Enstitüsü

Mesleği: Araştırmacı yazar

İkamet ettiği yer: Gaziantep

Hidrellez Duaları

ALMIS - VERİS LİSTESİ

- 1 AKSEMTÜ ALEYKİ
- 2 EYYETÜHELİLLETÜBİ
- 3 İZZETİLLAH VE Bİ
- 4 CELALİ CELALİLLAH
- 5 VE Bİ SÜLIANI
- 6 SULTANİLLAH VE BİLİ
- 7 İLAHE İLLELLAH VE
- 8 Bİ MACERA BİHİL
- 9 KALEMÜ MİN İDİLLAH
- 10 VE BİLİ HAYLE VE
- 11 LA KUVVETE İLLA
- 12 BİLLAHİ İLLEN
- 13 ŞARAFİ -

BİSMİLLAHİRRAH
MANİRRRAHIYMI
MİNEL ABDİR ZELİYLI
İLER RABBİL
CELİYLI RABBİ İDİLİ
MESSEMİYEL
DURRU VE ENTE
ERHAMÜL RAHİMİYU
6 MAYIS
D V A S I

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM
MİNE EBEDİL ZELİL MUVTELCELİL RABBİL ENNİ MUSEYEL HURRU VE ENTE VE ERHAMER RA
ALLAHÜMME Bİ HAKKİ EKŞİF ELİRRU VE VERİC HEMMİ VE KANİMİ TEMMET
YARABBI BU DUA HÜRMETİNE, MURADİMA NAIL EYLE.

"İLİYAS NEBİ DERYADA HIZIR HİDİR KARADA ONLAR ERDİ MURADIN
ERDİR MURADİMİZA"